

Aslanların Ortaklığı

YAYGIN değerlendirmelere göre, avlanan aslanlar şaşkıncı bir grup koreografisi sunarlar: Günbatımının loş ışığında bir grup sinsi kedi, eğitilmiş suikastçılar gibi gölgelerin arasından çıkar ve bunu beklemeyen avının çevresini sarar. Aslanlar ortak bir amaç için çalışırken, yani bir sonraki yemekleri için sergiledikleri manzara sosyal hayvanların davranışı gibi görünür. Ancak, yıllarca yapılan gözlemler bu kadar da övülmeye değer olmadıklarını gösteriyor.

1978'de aslanlar üzerinde gözleme başlayan bir grup araştırmacı, aslanların avlanmak için neden takım kurduklarını, neden yavrularını besleyip büyüttüklerini ve neden koro halinde kükreyerek rakiplerini korkutup kaçırdıklarını ortaya çıkarmayı umuyorlardı. Bütün bu birliktelik evrimsel anlamda pek bir şey ifade etmiyor. Bir hayvanın davranışının nihai başarısı, hayatta kalmayı başaran yavru üretimi ile ölçülürse, işbirliği her zaman gerekli olmayabilir: Eğer bir hayvan çok cömertse, ortakları onun sırtından faydalanıyor demektir. Öyleyse neden gene-

tik kişisel çıkarların evrimsel kuralları aslanlarda da geçerli görünmüyor?

Araştırmacılar bunu iki üç yıl içinde çözeceklerini düşünmüşler. Ancak, aslanlar aylıklık konusunda fevkalade ustalar. Bu yüzden, bu kedilerin davranışları hakkında ipuçları bulmak çok uzun süreli ve farklı araştırma ölçüleri gerektirmiş. Sütleri, kanları ve DNA'ları incelenmiş; bant kayıtları dinletilerek, oyuncaklar kullanarak ayarlanmışlar; ve her birine radyo-izleme gerdanlıkları yerleştirilmiş. Vahşi aslanlar 18 yıl yaşayabildikleri için cevaplar ancak şimdi belirlenmeye başlıyor. Ancak bu sonuçlara göre, aslanlar arasındaki sosyallığın evrimsel temelini tahmin edildenden daha karmaşık olduğu ortaya çıkıyor.

Erkek aslanlar bir ile sekiz arasında diğer aslanla bir bölgede hayatlarının sonuna kadar süren gruplar oluşturuyorlar. Bu gruplar sadece üreme şanslarını artırmak için oluşturuluyor, yani kardeşçe yaşama çabası gibi bir iyi niyeti yok. Ortakların çoğu aynı ana okulunda yetişmiş erkek kardeşler ya da kuzenler. Diğerleri tek başına geçen göçebelik hayatından

sonra bir araya gelen akraba olmayan üyelerden oluşuyor. Olgunlaştıktan sonra bu koalisyonlar, aslan sürüsü denilen dişi aslanların gözetimini üstleniyorlar ve birkaç yıl içinde sürüde doğan bütün yavrulara babalık yapıyorlar. Daha sonra, rakip bir koalisyon sürüye yaklaşıp onları kovup uzaklaştırıyor. Bu yüzden, bir erkek aslanın üremedeki başarısı, koalisyonun dışarıdan gelen tehlikelerle nasıl mücadele edebildiğine bağlı.

Erkek aslanlar işgalcileri kovarken, takım çalışmasındaki en büyük kapasitelerini gösterirler. Bu durum, ortak çıkarlarına karşı en büyük tehdit. Geceleri erkekler bir dizi kükremeye buraların kendi bölgeleri olduğunu iddia ederek devriye geziyorlar. Araştırmacılar başka bir aslanın kükremelerini teyp kaydından dinlettiklerinde cevap hemen geliyormuş. Aslanlar sesin geldiği yeri arayıp bularak teybin yanına konan doldurulmuş sahte aslana bile saldırıyorlarmış. Bu tip birçok deneyi birleştirerek, akraba olmayan ortakların da kardeşler kadar işbirlikçi olduklarını ve bazen tek aslanın bile kendisini destekleyen ortaklar

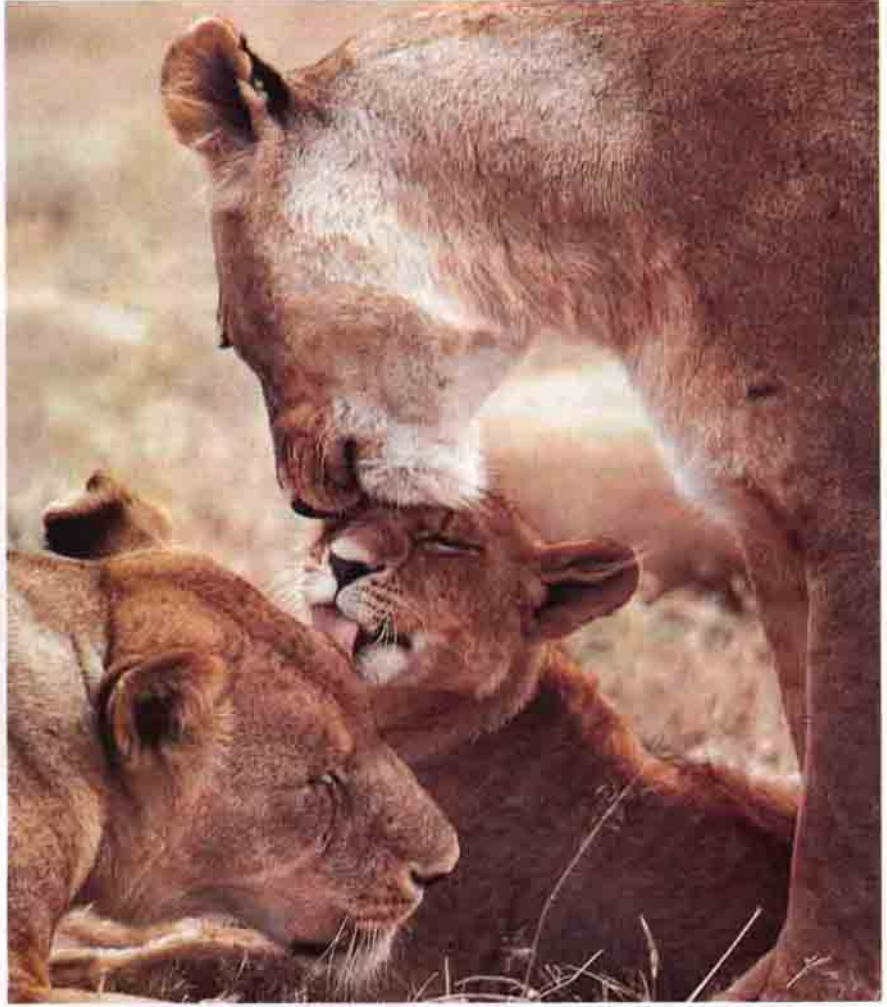

olmadığı halde teybe yaklaştığını bulmuşlar. Gerçekte erkeklerin tepkileri, teybe onu koruyan üç doldurulmuş hasım aslana rağmen yaklaştıkları için, intihar eğiliminde oluyor.

Genelde büyük gruplar küçük olanları idare ediyorlar. Daha büyük koalisyonlarda ortalama olarak erkekler, dişi aslan sürüsüyle ilk temasa girdiklerinde daha genç oluyorlar, sonradan elde ettikleri ayrıcalıkları daha uzun sürüyor ve hakimiyetleri altında daha fazla dişi bulunuyor. İşbirliğinin üreme için avantajları çok fazla olduğu için, tek başına dolaşan çoğu aslan diğer yalnızlarla güçlerini birleştiriyorlar. Akriba olmayanların bu ortaklığı üç üyeden fazlaya çıkıyor.

Daha fazla üyeden oluşan koalisyonlar yakın akrabaları içeriyor. Neden tek başına dolaşan erkekler, grupları üstünlük elde edecekleri bir büyüklüğe ulaşmaya kadar daha fazla ortak almıyorlar? Bunun nedenleri yine genetik kendini korumaya ve özellikle yavrulara baba olma şansı ile dişiye kolay ulaşım sağlama şansı arasındaki dengeye dayanıyor.

Aslan başına en çok yavruyu büyük gruplar elde etse de, bu ortalama ortaklar arasında adil bir bölüşme olduğu kabulüne dayanıyor. Aslında, kızışma devresinde bir dişi bulan ilk erkek kıskançlıkla dişiye koruyor, dört gün boyunca yanından ayrılmıyor ve çok yaklaşan diğer erkeklerle saldırıyor. Aslanlardan alınan DNA "parmak izleri"ne göre bir aslan bir kerede doğan bütün yavruların babası oluyor. Dahası, üreme sadece iki erkeğin olduğu koalisyonlarda eşit paylaşıyor. Daha büyük koalisyonlarda birkaç erkek yavruların çoğunun babası oluyor. Çocuksuz olmak, eğer daha şanslı olan erkek kardeşi ya da kuzeni ise genetik açıdan çok da kötü değil. Aynı genleri taşıyan yeğenler hâlâ vekâletle de olsa sü-

laleyi devam ettiriyorlar. Ancak, akrabası olmayanlarla ortaklık kuran bir yalnız aslan için bu durum geçerli olmuyor.

Geleneksel olarak, dişi aslanların ortak avlanma yüzünden gruplar halinde yaşadığı düşünülürdü. Ancak, daha yakın bir inceleme sonunda araştırmacılar, grup halinde avlanan aslanların tek başına olanlara kıyasla daha iyi beslenmediğini görmüşler. Gerçekte büyük grupların bir dezavantajı var; çünkü ortaklar avın yakalanmasında işbirliği yapmaya her zaman yanaşmıyorlar.

Bir dişi bir av peşine düştüğünde ortakları ona katılmayabiliyorlar. Eğer av bütün sürüyü besleyecek kadar büyükse, ortaklar bir çıkmazla karşılaşıyorlar: Gerçi birlikte yapılacak bir av daha başarılı olacaktır, ama kendilerini ava katılmaya zorlamalı ve yaralanma riskini göze almalarıdır. Öte yandan, yalnız kalan bir avcı kendi başına başarılı olursa, sürü arkadaşları bedava bir yemek kazanabilirler. Bu yüzden, birlikte avlanmanın avantajları ikinci bir avcının ortağının av şansını artırmasına ve bu da doğrudan ortağın avlanma becerisine dayanıyor. Eğer, bir dişi tek başına başarılı olacağından eminse, yardımın faydaları kaybedeceklerini aşmıyor. Ancak, eğer dişi yetersizse, daha sonra gelenin yardımı avantaj sağlayabiliyor. Çok değişik kuş, böcek ve memeli türlerinde işbirliğinin, beklendiği gibi, yalnız avcının yardıma ihtiyacı olduğu zamanlarda kendiliğinden ortaya çıktığı görülüyor. Bu eğilimin diğer yüzü, bir avcı kendi başına başarılı olduğu zaman diğerlerinin işbirliğine yeltenmediklerini gösteriyor. Serengeti Milli Parkı'ndaki aslanların yaban sığır

ya da zebra gibi zor avlarda birlikte çalıştıkları görülmüş. Ancak, daha kolay bir avda dişi bir aslan çoğu zaman yalnız avlanıyor; ortakları da onu izliyorlar.

Koşullar dünyanın her yerinde aynı değil. Namibya'da aslanlar antilopların en hızlı bir cinsini açık alanda avlamada ustalaşmışlar. Yalnız bir aslanın bu hayvanı yakalama şansı hiç olmadığı için, aslanlar her zaman ortak çalışıyorlar. Bir araştırmacı, aslanların avlanma taktığı ile bir rugby takımının stratejisi arasında benzerlik kurmuş. Her ikisinde de, kanatlardakiler ve merkezdekiler ortadaki topa ya da ava aynı anda saldırıyorlar. Bu çok gelişmiş strateji, organize olmamış Serengeti'deki aslanlara göre büyük zıtlık gösteriyor.

Bütün dişi aslanlar, Serengeti'de veya başka yerlerde olsun olmasın yavrularını besleyip büyütürken işbirliğinde bulunuyorlar. Dişiler gizli bir şekilde doğuruyorlar ve yavrularının henüz hareket edemedikleri ve saldırıya en açık oldukları dönemde, kuru bir dere yatağı ya da kayalık bir bölgede bir ay kadar saklıyorlar. Yavrular hareket etmeye başladıklarında, anneler onları sürüye katılmaları için ortaya çıkarıyorlar. Eğer, dişilerden birinin daha yavruları varsa, bir kreş oluşturuyorlar ve yeniden doğurana kadar olan bir buçuk yıllık zamanda birbirlerine yakın duruyorlar. Anneler av yeri yakınsa, yavrularını oraya götürüyorlar. Yuvadın uzakta yapılan avlarda ise anne kendini besliyor ve sonra yavrusunu emzirerek doyuruyor. Uzak avlardan döndüklerinde anneler yoruldukları için yavrularını uyurken emziriyorlar. İncele-

Av takibi genellikle tek bir aslan tarafından yapılıyor ve diğerleri kenardan seyrediyor. Eğer, zorlu bir avsa sürüdeki diğer aslanlarda ava katılıp, paylarını alıyorlar.

nen birçok kreşte, her durumda her yavruyu gruptaki her annenin emzirdiği görülmüş. Ortak emzirme aslanların işbirliği becerilerinin en başta gelen şekli.

Ancak, aslanlar arasındaki diğer işbirliği biçimlerinde de olduğu gibi, bu görüldüğü kadar soylu bir davranış değil. Bir kreşin üyeleri aynı avlardan besleniyorlar ve gruptaki yavrularına dönüyorlar. Bazıları kız kardeş; diğerleri anne ve kız; kalanları da kuzen. Pek çoğunun

sadece iki ya da üç yavrusu varken bir kısmı tek, birkaçı da dört yavrulu. Araştırmacılar, birçok dişiyi sağmışlar ve her memeden gelen sütün annenin yavru sayısına değil aldığı yemeğe bağlı olduğunu görmüşler.

Sürüdeki bazı dişilerin emzirmeleri gereken daha fazla yavrusu olduğundan ve hepsi de hemen hemen aynı süt miktarını ürettikleri için, küçük yavruların anneleri daha cömert olmayı karşılayabi-

Araştırmacılar, başka aslanların kükremelerini teyp kaydından dinlettiklerinde, erkek aslanlar, sesin geldiği yeri bularak, teybin yanına yerleştirilen doludurmuş, sahte aslanlara saldırıyorlar.

Dişi aslanlar da avlanma alanlarını, su kaynaklarını ve yavrularını korumak için kendi sürülerinden olmayan diğer aslanlara saldırıp, onları öldürmekten çekinmiyorlar.

lıyorlar. Aslında tek yavru anneler sütlerinin çoğunun kendilerinin olmayan yavruya gitmesine izin veriyorlar. Bu dişiler kreş ortakları akrabaları olduğunda daha cömert olabiliyorlar. Bu yüzden süt dağılımı büyük oranda üretim fazlasına ve kan bağına dayanıyor. Bu faktörler türler arası dişi davranışını da belirliyor: Komüne dayalı emzirme, çok yavrusu olan ve küçük akraba grupları halinde yaşayan farceler, domuzlar ve etoburlarda en çok görülüyor.

Dişi aslanlar diğer dişilerin yavrularını da emzirdikleri halde, öncelikle kendi yavrularına süt vermeye çalışıyorlar ve diğer aç yavruları reddediyorlar. Ancak onların da uykuya ihtiyacı var. Saatlerce uyukladıkları sırada yavrulara da fırsat doğuyor. Kendi annesi olmayan bir aslandan emmek için yaklaşan bir yavrunun, ya anne aslanın uyumasını ya da dikkatinin dağılmasını beklemesi gerekiyor. Dişilerin, yorgunluklarından faydalanan bu başbelaları için dikkatli olmaları gerekiyor. Dişi aslanlar arasındaki cömertlik aldırma ile ilgili. Uykudan feragat etmek istemeyen dişiler ya az yavrusu olan ya da yakın akraba grubu bulunanlar; bunlar kimin emdiğine aldırıyorlar. Dişi benekli sırtlanlar bu sorunu yavrularını iyi korunan bir sığınağa

koyarak çözmüşler. Kısa aralıklarda yavrularının yanına dönen anneler emzirip başka bir yerde uyuyorlar. Sığınaktaki yavruları izlenerek anne sırtlanların, aslanlarda olduğu gibi, birçok başka yavru tarafından rahatsız edildiği gözlemlenmiş ancak, sırtlanlar daha açık göz oldukları için kendilerinin olmayan yavruları engelliyorlar.

Dişi aslanların yavrularına bağlı oldukları zamanlarda daha çok toplu halde yaşamaya eğilimli olduğu görülmüş; kreş sürüsünün sosyal merkezi durumunda. Yavrusu olmayan dişiler anne ortakları ziyaret etseler de yalnız başına olmayı tercih ediyor, iyi beslenmeyi bırakmıyor ve yemek ve emzirmeyle ilgili sosyal sorunlardan uzak durmaya çalışıyorlar. Sosyal anneler ise yalnız dişilere kıyasla daha az besleniyorlar; daha sürekli bir yemek elde edebilmek için bebek bacaklığı gibi bir sistemleri yok. Bunun yerine, kreşteki anneler sadece kendilerini ve yavrularını kolluyorlar.

Bir dişinin yavrularını özgür bırakmaya kadar iki yıla ihtiyacı var, ancak yavrular ölürse birkaç gün içinde yine eşleşmek için dolaşmaya başlıyor ve iki doğum arası zaman bir yıla inebiliyor.

Erkek aslanlar nadiren yavrulara yakınlık duyuyorlar, ancak bölgesel devri-

yeleri etkili bir koruma sağlıyor. Bununla beraber, babalar koalisyonu düşürüldüğü takdirde, işgalciler yeni yavrular yapmak için hemen işe girişiyorlar. Önceki rejimden kalan yavrular yeni koalisyonun eşleşme isteğine bir engel oluşturduğu için yok edilmeleri gerekiyor. Yavruların dörtte birinden çoğu işgalciler tarafından öldürülüyor. Anneler bu bitmeyen savaşın son kurbanları oluyorlar ve çoğu zaman yavrularını işgalcilere karşı koruyorlar. Ancak, erkekler dişilerden % 50 daha büyük oldukları için bire bir dövüşte anneler kaybediyor. Kızkardeşi olma durumu böyle bir kavgada şanslarını artırıyor; çoğu durumda kreş ortakları yavruları korumada başarılı oluyorlar.

Tek sorunları erkek aslanlar değil. Dişiler de bölgelerine düşkünler. Kendi avlanma alanlarını, barınaklarını ve su kaynaklarını öteki dişilerden koruyorlar. Büyük sürüler küçük olanları idare ediyor ve dişiler saldırıp komşularını öldürüyor. Çoğu erkeğin çiftleşmesi bir iki yılla sınırlı olsa da, dişilerin çiftleşme süreleri 11 yılı buluyor. Bu yüzden, dişilerin sınır kavgaları erkek koalisyonlarından daha uzun sürüyor ve dişiler yabancılarla karşılaştıklarında daha tedbirli bir strateji uyguluyorlar. Dişilerin teypli sahte rakiplere ancak onlardan iki fazla olduklarında saldırdıkları görülmüş. Dişiler sayabiliyor ve bir güvenlik sınırı tercihleri var. Sayılar ölüm-kalım meselesi ve sadece bir iki dişiden oluşan bir sürünün devam edebilmesi zor.

Dişi aslan sürüsü, düşmanlarının yeni bir atağına karşı hazırlandıkları, fertlerin üreme ilgileriyle bir araya geldikleri bir sığınak. Düşman, diğer aslanlar -erkek ve dişi- ve hiçbir zaman sonu gelmiyor. Yıllarca süren araştırmalarda, araştırmacılar yüzlerce erkek aslanın gelip gittiğini, koalisyonların aynı genel görünümünde oluştuğunu, işgal ettiğini, cinayet ve eşleşmelerden sonra dağıldığını görmüşler. Dişi sürüler Serengeti'de kendi bölgelerinin kurallarını koymuşlar ve her yeni sürü için bir başkası yok olmuş. Aslanlar, toprak için komşularıyla savaşmaları, erkeklerin istenmeyen yakınlaşmaları geri çevirmeleri ile, ortak davaları için savaşan asil bir görünüm gösteriyor olabilirler. Ancak, hayvanların kralı, bütün bunların üstünde, içinde kooperatif bir toplumun oluştuğu evrimsel potaya bir örnek durumunda.